

NOVIM PETDESETIM LETNIKOM NA POT

Dr. Eva Kodrič-Dačić, glavna in odgovorna urednica revije KNJIŽNICA

Za nami je petdeset letnikov revije Knjižnica, edine znanstvene revije na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti, ki izhaja v Sloveniji. V prispevkih, med avtorji katerih najdemo vse vidne slovenske bibliotekarje, je zabeleženo zadnjega pol stoletja razvoja slovenskih knjižnic in bibliotekarstva, dokumentirani so vsi veliki premiki v našem knjižničnem sistemu in predstavljene novosti v sodobni informacijski znanosti. Usmerjenost v znanstveno raziskovalno področje je bila začrtana že ob samem začetku. Uvodnik na pogled sicer skromnega prvega letnika je razkrival samozavestne želje tedanjega uredništva: razvoj publikacije v ugledno in pomembno revijo, ki bo skladna z vlogo in pomenom slovenskega bibliotekarstva. Čeprav je bila Knjižnica ustanovljena kot društvena revija, so informacije in poročila, povezana z društvenim dogajanjem, z leti postajala vedno redkejša. Revija je pač izhajala največ štirikrat letno, kar seveda ni dovolj pogosto za informiranje bralcev o tekočih dogajanjih. To nalogo so uspešno prevzele druge publikacije: Poročila matične službe, Knjižničarske novice ter Obvestila COBISS oziroma Organizacija znanja.

O reviji in njenih začetkih ter o njenih ustvarjalcih, urednikih in avtorjih poročajo priložnostni prispevki ob tej in ob prejšnjih obletnicah. Članki, objavljeni v reviji, so sistematično, redno in tekoče popisani v vzajemni bibliografski bazi, prispevki prvih tridesetih letnikov pa so zbrani v bibliografskem kazalu revije, ki ga je leta 1986 izdelal Martin Grum. Njen prispevek k bibliotekarstvu, slovenski in informacijski znanosti je bil že večkrat kvantificiran, saj je bila Knjižnica predmet bibliometričnih analiz v okviru študijskih programov Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultet Univerze v Ljubljani. Kot aktualna urednica revije bom zato raje predstavila zadnji letnik revije Knjižnica, njeno uredniško politiko ter njeno strategijo razvoja.

50. letnik revije Knjižnica, dve enojni in ena dvojna številka, je izšel v nakladi 1500 izvodov. Obsegal je 35 prispevkov, ki jih je napisalo 41 različnih avtorjev, obsegali pa so 41,6 avtorskih pol, tiskanih na 544 straneh. Kar 16 prispevkov je bilo uvrščenih med znanstvene članke, kar je formalno zadostilo kriterijem za uvrstitev Knjižnice med znanstvene revije. Revija je v letu 2006 poskušala izpolniti načrte glede rednega izhajanja (maj, oktober, december), vendar je zaradi pomanjkanja kvalitetnih člankov prihajalo do zamika. Dvojna številka je izšla v

juliju, 3. številka v decembru, 4. številka pa v marcu 2007. Revijo tiska tiskarna Biro M, ki skrbi tudi za njeno distribucijo.

Vsebinski koncept revije je vezan, tako kot določa že sam podnaslov revije, na področje bibliotekarstva in informacijske znanosti. Ena izmed dolgoročnih uredniških usmeritev revije je širitev vsebinskega področja prispevkov na področje sorodnih znanosti, predvsem knjigarstva. Vendar so že raziskave na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti tako razvejane, heterogene in pogosto interdisciplinarne, da so le redke številke revije, ki prinašajo po več kot dva prispevka s posameznega znanstvenega področja. V 50. letniku so bili tako objavljeni prispevki s področja strokovne terminologije (sopomenke in protipomenke, nekonvencionalno gradivo), ki so rezultat raziskav terminološke komisije ZBDS in bibliografije (bibliografija slovenskih bibliografij), dveh področij, ki so stalna skrb in tudi redna rubrika revije. Kar nekaj je bilo člankov s področja zgodovine knjižnic, njihovih fondov in knjige (razvoj avtomatizacije knjižničnega sistema, usoda Turjaške knjižnica in njenih knjig, signeti 16. stoletja) in prispevkov, ki so obravnavali storitve, ki jih izvajajo knjižnice (uvajanje samopostrežne izposoje v knjižnicah, pričakovanja uporabnikov o storitvah splošne knjižnice, sodelovanje knjižnic pri raziskovalni dejavnosti srednješolcev). Vsebinska obdelava in z njo povezana postavitve gradiva, ki sta bili v zadnjih dveh letih predmet živahnih razprav predvsem med splošnimi knjižnicami, je odmevala tudi v reviji Knjižnica. Objavljenih je bilo več člankov s to tematiko. Avtorji so predstavili vsebinski opis leposlovja v NUK, raziskovali opredelitev kriterijev kakovosti in zahtevnosti leposlovja ter postavitve in opremo monografskih publikacij v mladinskih oddelkih splošnih knjižnic. Redkejši in zato še posebej dragoceni so bili članki, ki so obravnavali aktualne strokovne teme, metode in novosti v zakonodaji: vebometrijo, vrednotenje sistemov, dostopnih preko spleta, zakon o obveznem izvodu publikacij. Relativno močno je bilo v prispevkih zastopano področje založništva in knjigotrštva. V to skupino sodijo prispevki, ki obravnavajo politiko državne podpore slovenski knjigi, tiskane in elektronske oblike znanstvenih in strokovnih publikacij s področja tehnike v Sloveniji ter povezave med knjižnično in knjigotrško dejavnostjo. Predstavljeni so bili tekoči projekti (Metropolitanska knjižnica in valvasoriana, razvoj storitve oddaljenega dostopa do informacijskih virov v NUK) in biografije knjižničarskih delavcev. Izjemoma je bil objavljen tudi referat s posvetovanja ZBDS 2005, saj revija praviloma referatov ne objavlja, ter nekaj informacij, povezanih z delovanjem ZBDS.

Uredništvo je brez uspeha poskušalo pridobiti prispevke z vseh, za bibliotekarstvo aktualnih področij, vendar pogosto brez uspeha. Bolonjska reforma študija bibliotekarstva, COBISS 3, pravilnik o strokovnih nazivih in strokovnih izpitih, katalogizacija starejšega gradiva, je le nekaj aktualnih tem, ki čakajo na strokovno znanstveno obravnavo. Poleg objavljanja znanstvenih prispevkov bo revija v prihodnosti poskrbela tudi za samo promocijo bibliotekarstva, informacijske znanosti in znanstvenikov. Že v tej številki bomo začeli z objavljanjem

osebnih bibliografij in biografij naših znanstvenikov, tako da bo višina »velikanov, z ramen katerih danes vidimo dalj«, potrjena in izmerjena. Prav tako bo potrebno ponovno premisliti uredniško politiko glede objavljanja referatov, saj marsikateri prispevek naših avtorjev na mednarodnih konferencah ni nikoli natisnjen.

Knjižnica dosledno upošteva standarde glede znanstvene opreme in izgleda revije ter zahtevnosti posameznih prispevkov. Če hoče ohraniti status znanstvene revije, potem mora vsaj 65% prispevkov v letniku dosegati zahtevne kriterije znanstvenega članka. Ta naloga ni lahka, saj v Sloveniji na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti deluje le nekaj desetih raziskovalcev, tuji avtorji pa objavljajo v reviji le izjemoma. Kljub rednim prilivom diplomantov Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo med avtorje, ki objavljajo v reviji, ostaja njihovo število omejeno. V 50. letniku je prispevke objavilo 41 različnih avtorjev, kar je nekoliko manj kot leto pred tem, ko je v reviji objavljalo 44 avtorjev. Večina prispevkov ima enega avtorja, čeprav je vsako leto več takih, ki so napisani v soavtorstvu (v 50. letniku je bilo takih 10). Med prispevki z več avtorji je veliko takih, ki so nastali po predelavi diplomske ali magistrske naloge, neredko kot prva objava avtorja. Knjižnica že po tradiciji vpeljuje v obrt pisanja člankov mlade avtorje, kar zahteva velik angažma urednika in recenzentov. Na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti je uveljavljenih avtorjev relativno malo in revija Knjižnica se mora potegovati zanje v konkurenci z drugimi publikacijami, ki pokrivajo naše ali sorodna področja. Možnosti za objavo strokovnih, znanstvenih, pa tudi poljudnih besedil z našega področja je namreč vedno več: referati bibliotekarskih posvetovanj so že kar praviloma objavljeni v zbornikih, vedno več je monografij, ki izhajajo na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo ali pa jih izdajajo posamezne knjižnice. Prispevkov uveljavljenih avtorjev je v naši reviji verjetno manj tudi zaradi načina vrednotenja znanstvenih dosežkov v Sloveniji. Ta nagrajuje predvsem objave v tujih znanstvenih revijah z visokim faktorjem vpliva, zato raziskovalci in znanstveniki, ki so vezani na habilitacijske postopke, poskušajo objavljati predvsem v takih publikacijah.

Revija dosledno izvaja recenzijski postopek za vse strokovne in znanstvene prispevke ter skrbi za usklajenost recenzentov glede upoštevanja kriterijev za ocenjevanje in razvrščanje prispevkov. Recenzentski postopek je seveda anonimen in vse prej kot le formalen. Marsikatera od recenzij, ki jih prejme uredništvo, je že sama po sebi prava študija, primerna za objavo. Že skoraj pravilo je, da recenzenti zahtevajo prispevek pred objavo ponovno v pregled in žal marsikateri od člankov zaradi različnih pogledov avtorjev in recenzentov ne more biti objavljen. Odstotek neobjavljenih prispevkov je bil v preteklem letu razmeroma visok, saj po mnenju recenzentov kar 22% prispelih prispevkov ni bilo zadosti kvalitetnih za objavo. Večina teh prispevkov je bila pred končno zavrnitvijo večkrat recenzirana.

Čeprav so recenzenti glavni garanti kakovosti revije, za svoje delo niso nagrajeni. Revija jim izda le posebno potrdilo ter po zaključenem letniku objavi njihov seznam. Tako je za kakovost prispevkov 50. letnika skrbelo 21 recenzentov, ki so izhajali iz različnih okolij. Največ, kar 10, jih je bilo zaposlenih v Narodni in univerzitetni knjižnici, 8 je bilo sodelavcev Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, po en recenzent pa je bil iz Centralne ekonomske knjižnice, iz Univerzitetne knjižnice Maribor ter iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Zagreb. Recenzente iz tujine je žal mogoče privabiti le izjemoma, saj je neznanje slovenščine ovira, ki žal onemogoča pogostejše sodelovanje. Tuji recenzenti bi bili namreč še kako dobrodošli, saj je zaradi relativno majhnega števila specialistov v praksi težko zagotoviti anonimnost postopka. Formalno je za anonimnost avtorjev in recenzentov sicer poskrbljeno, vendar so uveljavljeni slovenski avtorji specialistom za posamezna področja (kar recenzenti nedvomno so) lahko prepoznavni, saj jih izdajata tema prispevka in način obravnave.

Informacije o reviji Knjižnica so dostopne na spletni strani društva (http://www.zbds-zveza.si/revija_knjiznica.asp), kjer so na voljo podatki o uredništvu, pravilnik o izdajanju revije ter informacije za naročnike in avtorje revije. Iz te spletne strani je omogočen dostop do elektronske izdaje Knjižnice, ki uspešno deluje že nekaj let <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/>. Za elektronsko izdajo revije po pogodbi z ZBDS skrbi Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani. V celem tekstu je na voljo zadnjih 6 letnikov, med načrti uredništva pa je tudi digitalizacija ostalih letnikov revije. Tekoče številke so redno, sicer z nekajmesečnim časovnim zamikom, vključene v elektronsko izdajo. Praviloma naj bi šlo za zamik dveh mesecev za tiskano verzijo, v praksi pa za zamik ene številke: to je tri mesece. Do prispevkov s celim besedilom je mogoče tudi neposredno dostopati iz vzajemne bibliografske baze COBIB.

Statistika uporabe elektronske izdaje, ki je nameščena na spletni strani nam kaže njeno redno uporabo. Ker so možnosti elektronske verzije še vedno omejene, uredništvo načrtuje njeno prenovo: poleg digitalizacije starih letnikov še implementacijo bibliografskega kazala revije vseh 50 letnikov, vodeno iskanje po predmetnih oznakah in predstavitev avtorjev, ki objavljajo v reviji.

Za dolgotrajno hranjenje elektronske verzije za zdaj še ni poskrbljeno, vendar pričakujemo, da bo v skladu z aktualnimi predpisi o obveznem izvodu publikacij za to poskrbela nacionalna knjižnica. Dodatno možnost trajnega hranjenja elektronske verzije predstavlja tudi pogodba z Javno agencijo za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), ki zahteva, da je treba elektronsko verzijo številke v pdf. formatu oddati nacionalni knjižnici.

Čeprav je izboljšanje promocije in marketinga revije ter posledično višanje lastnega prihodka ena izmed dolgoročnih usmeritev revije, so aktivnosti uredništva na tem področju skromne. Še najbolj uspešna samo-promocija revije je njena

vključenost v tematske podatkovne zbirke, kot je LISA. Z letom 2007 smo podpisali še pogodbo z založniškim gigantom EBSCO, na osnovi katere bo Knjižnica vključena v podatkovne zbirke, ki jih izdeluje in trži ta založniška hiša.

Sredstva za izdajanje revije črpamo predvsem iz naročnin in prispevkov ministrstev. Čeprav ima naša revija za znanstveno publikacijo veliko naročnikov, ne bi mogla izhajati brez znatne finančne podpore ministrstev. Pri tem je treba izpostaviti dolgoletno in stabilno sofinanciranje Ministrstva za kulturo, ki letno prispeva več, kot jih pridobi revija iz vseh naročnin. Drugi vir rednega financiranja je ministrstvo za znanost oziroma ARRS. Sredstva, ki smo jih pridobili iz tega naslova, so bila v letu 2006 le simbolična, saj zaradi spremenjenih pogojev financiranja Knjižnica ni mogla kandidirati na razpisu za znanstveno periodiko. Ta problem smo v letošnjem letu razrešili tako, da bomo 51. letnik revije izdajali v so-založništvu z Narodno in univerzitetno knjižnico. Dobljena finančna sredstva ARRS so tako v letošnjem letu preseгла participacijo Ministrstva za kulturo.

Čeprav je povezava ZBDS z nacionalno knjižnico naravna in pričakovana, saj je ta knjižnica vedno podpirala revijo, večina urednikov pa je bila tako ali tako zaposlena v njej, je potrebno odločitev za dolgoročneje povezave dobro premisliti. Ne nazadnje gre za strateško odločitev, pri čemer bi veljalo razmisliti tudi o samostojni založbi, ki bi jo ustanovila ZBDS.

Rednega izhajanje revije pa ne zagotavljajo le finančne podpore in veliko število naročnikov, temveč tudi minimalni stroški, s katerimi revija izhaja. V razrezu sredstev porabljenih za njeno izhajanje jih je večina namenjena za tisk, poštnino ter administrativne in računovodske storitve. Avtorski honorarji, med katere so vštetni tudi stroški lektoriranja in uredniški honorar, dosegajo približno četrtno porabljenih sredstev. Avtorski honorarji za objavljene članke so skromni: v lanskem letu je znašal povprečni avtorski honorar le 166 EUR.

Revija je vseh petdeset let je izhajala brez redno zaposlenih delavcev in nič ne kaže, da bi bilo v prihodnje kaj drugače.

Revija Knjižnica je v celoti plod domačega znanja. Sooblikovala in pospeševala je razvoj slovenskega bibliotekarstva in informacijske znanosti in njen prispevek k razvoju slovenske bibliotekarske strokovne terminologije je neprecenljiv. Vendar je ta nedvomna kvaliteta v času globalnega razumevanja znanosti postala ovira. Čeprav so članki opremljeni s prevodi izvlečkov in ključnih besed v angleščino, so objavljeni prispevki mednarodnim strokovnim krogom nedostopni, njihovi avtorji pa seveda tudi ne morejo pričakovati mednarodnega priznanja. Zato si uredništvo že dalj časa prizadeva, da bi objavilo posebno številko s članki slovenskih avtorjev prevedenimi v angleški jezik. Druga možnost za prodor naše revije v mednarodno okolje je oblikovanje mednarodnega uredniškega odbora in izdajanje vsaj ene mednarodne številke letno. Za zdaj še brez uspeha.

Pač pa v počastitev petdesetih letnikov načrtujemo izdajo posebne, pete številke Knjižnice, ki naj bi postala stalnica prihodnjih letnikov. Izhajala naj bi kot avtorska monografija, priložnostni tematski zbornik in podobno. Letos bo to, upajmo, Biografski leksikon slovenskega bibliotekarstva.

Med kratkoročnimi nalogami si je uredništvo zastavilo tudi oblikovanje nove grafične podobe revije. Za zdaj rešitve še iščemo. Kaj pa elektronska izdaja revije? Načrti na tem področju so bili v prispevku že omenjeni in gotovo bo pomen elektronske izdaje rasel iz leta v leto. Zahtevala bo vedno večjo pozornost uredništva in lahko se zgodi, da bo sčasoma prevzela primat, ki gre danes tiskani izdaji.

Vendar pustimo času čas. Za zdaj bodimo zadovoljni s tem, da je naša revija živa, da redno izhaja ter da se nam vsaj kratkoročno ni treba bati, da bi znanstveni prispevki na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti ter sredstva, ki jih potrebuje za redno izdajanje, presahnil.

Torej: "Vivat, crescat, floreat!" – vsaj še naslednjih 50 let.